

Végső Tamás – Belházyne Illés Ágnes – Bódi-Schubert Anikó

Készpénz vagy kártya?

A magyar lakosság fizetési szokásainak feltáró elemzése

ÖSSZEFOGLALÓ: Tanulmányunk elsődleges célja a magyar lakosság fizetési és készpénzhasználati szokásainak bemutatása, valamint annak vizsgálata, hogy ezen szokásokat miként befolyásolja az életkor, a jövedelem, az iskolai végzettség és egyéb szociodemográfiai tényezők. Ehhez kapcsolódóan kiemelten foglalkozunk a háztartások készpénz iránti attitűdjével, illetve szubjektív fizetési preferenciáival is. Kutatásunk egy 1500 fős, reprezentatív lakossági mintán végzett kérdőíves lekérdézésen alapul, ahol lehetséges, ennek tanulságait nemzetközi példákkal is összevetjük. Eredményeink alapján a magyar lakosság egyértelműen készpénzpártinak tekinthető, kiemelten igaz ez az alacsonyabb jövedelműekre és végzettségűekre, a gazdaságilag inaktívakra, valamint a legfiatalabb és legidősebb korosztályokhoz tartozókra. Nem elhanyagolható azok aránya, akik csak kényszerűségből, a fizetési infrastruktúra hiányosságai miatt használnak készpénzt, még többen vannak azonban, akik különféle, jellemzően szubjektív okokból a jövőben sem lennének hajlandóak lemondani a bankjegyek és érmék használatáról. Az indokok között megjelenik például a készpénzes fizetés vélt gyorsasága vagy a jövedelem jobb beoszthatósága, de számottevő a megszokás szerepe is.

KULCSSZAVAK: pénzforgalom, lakossági fizetési szokások, készpénzhasználat, elektronikus fizetési megoldások

JEL-KÓDOK: D12, D14, E42

A hatékony, megbízható, valamint a lakosság igényeit kielégítő fizetési rendszerek rendkívül fontosak a gazdaság működése és a pénzügyi stabilitás szempontjából, hiszen ezek teszik lehetővé a különféle javak és szolgáltatások zökkenőmentes cseréjét.

MIÉRT FONTOS, HOGYAN FIZETÜNK?

Hazai (Turján et al., 2011) valamint külföldi (Schmiedel et al., 2012) szerzők cikkei egyaránt alátámasztják, hogy a fizetési rendszerek létrehozása és fenntartása komoly, akár a GDP 1 százalékát is meghaladó mértékű társadalmi

költségekkel járhat, ezért kiemelt jelentőségű annak vizsgálata, hogy a lakosság hogyan viszonyul a rendelkezésre álló különböző fizetési módokhoz, milyen arányban veszi igénybe azokat és milyen szempontok alapján választ közülük. Ezen információk megfelelő ismerete elősegítheti a pénzforgalom hatékonyabbá tételét, ezáltal támogatva a nemzetgazdaság működését.

Tanulmányunkban röviden bemutatjuk a hazai fizetési forgalomra napjainkban jellemző adatokat, trendeket, majd a Magyar Nemzeti Bank által 2017-ben elvégzett reprezentatív felmérés adataira támaszkodva részletesen elemezzük a lakosság készpénzhasználati szokásait és készpénz iránti attitűdjét, valamint azt, hogy milyen tényezők befolyásolják leginkább a készpénzes és

Levelezési e-cím: vegsot@mnbn.hu

elektronikus fizetés közötti választást. Hasonló felmérések alapján számos korábbi hazai és külföldi publikáció áll rendelkezésre, így lehetőségünk nyílik eredményeink nemzetközi kontextusba helyezésére, valamint a magyarországi fizetési szokások megváltozásának bemutatására is.

A HAZAI FIZETÉSI FORGALOM JELLEMZŐI

A Magyar Nemzeti Bank által publikált 2018-as „Fizetési Rendszer Jelentés” szerint hazánkban az elektronikus pénzforgalom hatékonysága folyamatosan növekszik. Az elmúlt években az MNB által vizsgált három mutatószám – átutalások, valamint vásárlások és számlák elektronikus fizetése – mindegyike közelebb került az Európai Unióra jellemző értékekhez. Az átutalási forgalom GDP-hez viszonyított arányában már csak kis mértékű a lemaradásunk, emellett mind a kiskereskedelmi elektronikus fizetési forgalomban, mind pedig a közüzemi- és egyéb szolgáltatások számláinak elektronikus fizetése terén jelentős fejlődés mutatkozott, elsősorban a hazai kártyás fizetési infrastruktúra és vásárlási forgalom számottevő bővülésének köszönhetően. Érdemes azonban megjegyezni, hogy az elektronikus számlafizetések terén az uniós átlagértékhez képest továbbra is jelentősebb különbség figyelhető meg, amelyet leginkább a postai sárgacsekkes-fizetés töretlen népszerűsége okoz.

A kártyás vásárlások forgalma, valamint az elfogadóhelyek és POS-terminálok száma hozzávetőlegesen évi 25 százalékkal növekszik, az MNB 2016-os adatbázisa alapján azonban a hazai kiskereskedelmi üzleteknek még mindig csak mintegy 30 százaléka teszi lehetővé vásárlóinak a kártyás fizetést, bár ezek felelnek a forgalom közel 75 százalékáért. Különösen jelentősnek mondható az érintéses technoló-

gia térnyerése: szintén MNB-adatok szerint 2017-ben a kártyás fizetések darabszámának 73,4 százaléka, értékének 60,1 százaléka ilyen módon ment végbe. Az elmúlt évben a kártyás készpénzfelvételek darabszáma csak kis mértékben, 2 százalékkal nőtt, míg azok értékét tekintve valamivel nagyobb, 8 százalékos emelkedés volt megfigyelhető, azaz a tranzakciók átlagos értéke is nagyobb lett (megközelítőleg 68 000 forint).

Mindezen tendenciák ellenére azonban a NAV-hoz bekötött online pénztárgépek adatait megvizsgálva továbbra is elmondható, hogy a kiskereskedelmi tranzakciók jelentős része készpénzben zajlik, mind darabszámot, mind pedig értéket tekintve. Ennek megfelelően a forgalomban lévő forint készpénzállomány is évek óta folyamatosan nő, nemcsak nominális értékét, hanem a GDP-hez vagy a háztartások fogyasztási kiadásaihoz viszonyított arányát tekintve is. Az MNB adatai alapján 2017 végére a hazánkban forgalomban lévő forint bankjegyek értéke közel 5040 milliárd forintot tett ki, ami a 2012-es 2670 milliárd forintos értékkel összehasonlítva átlagosan évi 13,5 százalékos bővülést jelent. Az egyes címletek közül a 10 és 20 000 forintosok mennyisége emelkedett a legnagyobb mértékben, 2017 novembere óta pedig már a forgalmi darabszámot tekintve is a 20 000 forintos a legnépszerűbb bankjegy hazánkban, ami arra enged következtetni, hogy a nagy mennyiségű forgalomban lévő készpénz nem csupán tranzakciós célokat szolgál.

Összefoglalva tehát a magyar pénzügyi rendszerben napjainkban is megkerülhetetlen a készpénz jelentősége, így a hatékonyság növeléséhez rendkívül fontos annak megértése, hogy a lakosság hogyan viszonyul a készpénzhez, milyen szituációkban és módokon használja azt, valamint mi alapján dönt a készpénz és az elektronikus fizetési módok között, így tanulmányunk további részében ezzel foglalkozunk részletesebben.

KUTATÁSMÓDSZERTAN

Elemzésünk alapját az MNB által 2017 őszén készített felmérés adja, amelynek célja a magyar lakosság készpénzhasználati szokásainak és attitűdjének, a készpénzforgalommal kapcsolatos általános tapasztalatainak, valamint a forint bankjegyekre és a folyamatban lévő bankjegycsere programra vonatkozó ismereteinek feltérképezése volt. A felmérés két részből állt: egy 1500 fős – életkorra, nemre és lakóhelyre való tekintettel reprezentatív, gazdasági aktivitás szerint heterogén – mintán végzett kvantitatív adatfelvételtől, valamint 10 regionális (Budapest, Nyugat- és Kelet-Magyarország), életmód és életkor szerinti szempontok figyelembevételével kialakított fókuszcsoportban elvégzett interjúból. Az adatfelvételeket az MNB megbízásából a Századvég Politikai Iskola Alapítvány végezte. A felhasznált kérdőív releváns kérdéseinek rövid összefoglalása a *mellékletben* olvasható.

A kvantitatív adatfelvétel úgynevezett hibrid módszerrel készült, 900 fő (a 35 év feletti korcsoportokba tartozók) megkérdezése telefonon, kérdezőbiztos által történt, 600 fő (a 16–24 és a 25–34 éves korcsoportokba tartozók) pedig online, önállóan töltötte ki a kérdőívet. A kérdőívek mindkét módszer esetében a szociodemográfiai jellemzőkre (életkor, nem, iskolai végzettség, munkaerőpiaci státusz, jövedelem, lakóhely típusa) vonatkozó kérdésekkel kezdődtek, ezt követték a készpénzhez jutás módjára, a készpénztartásra és a készpénzes fizetési szokásokra, majd a válaszadó készpénzhez való hozzáállására, készpénzhasználati motivációira vonatkozó kérdések. A kérdőívben belül külön blokkokat képeztek a bankjegyeken lévő biztonsági elemekkel, valamint a megújított bankjegyekkel és a bankjegycsere programmal kapcsolatos ismeretekre vonatkozó kérdések, az ezekre adott válaszok elemzése azonban nem képezi jelen tanulmányunk tárgyát.

A kvalitatív kutatási fordulóban összesen 10 fókuszcsoportban, csoportonként 8 interjúalany részvételével történt az adatfelvétel. Az interjúkat szakképzett moderátorok vezették, az interjúk szerkezete követte a kvantitatív kérdőívek felépítését. Általánosságban elmondható, hogy az interjúk tapasztalatai megerősítették a kérdőívekre adott válaszokból levonható tanulságokat, így elemzésünk során elsősorban a felmérés kvantitatív részének eredményeire támaszkodunk.

KORÁBBI, HASONLÓ FÓKUSZÚ FELMÉRÉSEK

Az MNB korábban is végzett a fizetési szokásokkal, valamint a készpénzhasználattal kapcsolatos felméréseket (Illyés, Varga, 2015; Takács, 2011), emellett pedig számos külföldi jegybank szintén rendszeresen publikál ilyen témájú, kérdőíves adatfelvételen alapuló kutatásokat. A lengyel (Goczek, Witkowski, 2015) vagy a spanyol központi bank (Pérez et al., 2014) az MNB-hez hasonlóan kizárólag kérdőíveket használ a lakossági szokások feltérképezésére, míg az osztrák (Rusu, Stix, 2017), a német (Deutsche Bundesbank, 2018), a svájci (Schweizerische Nationalbank, 2017) és a holland (Cruisjen et al., 2015; Cruisjen, Plooij, 2015) jegybankok, valamint az Európai Központi Bank (Bagnall et al., 2014; Esselink, Hernández, 2017) és az amerikai Federal Reserve (Bennett et al., 2014; Wang, 2015) úgynevezett fizetési naplót is alkalmaz erre a célra, melyeknek lényege, hogy a válaszadók 1–7 napon keresztül önállóan vagy kérdezőbiztos segítségével részletesen feljegyzik valamennyi általuk végrehajtott vásárlást vagy tranzakciót.

Elemzésünkben törekszünk arra, hogy a magyar lakosság fizetési szokásait egyéb országokhoz hasonlítva is értelmezzük, ám a kvantitatív összevetés lehetőségeit korlátozza,

hogy a különféle kérdőívek a hasonló témákban feltett kérdéseket is különböző megfogalmazással tartalmazzák, valamint a válaszlehetőségek is jellemzően eltérőek. Nem szabad emellett figyelmen kívül hagyni, hogy napjainkban a lakosság fizetési szokásai és preferenciái évről évre akár számottevő mértékben is változhatnak, ami szintén rontja adataink korábban publikált tanulmányokkal történő összehasonlíthatóságát.

A fizetési szokásokkal és a készpénzhasználatl kapcsolatban országokon átívelő összehasonlító kutatást például *Bagnall et al.* (2016) végzett, az általuk felhasznált adatok azonban a 2009–2012-es időszakból származnak, így jelen tanulmány szempontjából elsősorban az egyes nemzetek között megfigyelhető különbségek jellemző okairól tett megállapításokat találjuk relevánsnak. Szintén fontosnak tartjuk megemlíteni *Alvarez, Lippi* (2017) munkáját, amelyben a szerzők egy – készletezési modelleken alapuló – dinamikus modell segítségével vizsgálják a készpénz és az elektronikus fizetési módszerek közötti döntést befolyásoló tényezőket.

A MAGYAR LAKOSSÁG FIZETÉSI ÉS KÉSZPÉNZHASZNÁLATI SZOKÁSAI

Tanulmányunk ezen fejezetében részletesen bemutatjuk az MNB 2017-es felmérésének kvantitatív eredményeit, valamint – ahol arra módszertanilag lehetőségünk adódik – az adatokat, illetve az azokból levonható következtetéseket összevetjük a korábban publikált hazai, illetve nemzetközi kutatásokkal, különös tekintettel *Esselink, Hernández* (2017) az Európai Központi Bank 2016-os felmérésének adatain alapuló munkájára. Terjedelmi okok miatt az adattáblákat tanulmányunk nem tartalmazza, de azok szabadon letölthetők a <https://www.mnb.hu/bankjegy-es-erme/publikaciok/webcimen>.

Bagnall et al. (2017) szerint a készpénzhasználati szokásokban egyes országok között megfigyelhető különbségek 6 lehetséges indokra vezethetők vissza:

- készpénzhez kapcsolódó költségek (készpénzfelvétel és készpénztartás költségei, ideértve az alternatívaköltségeket is, például elvesztett kamat vagy lopás kockázata),
- POS-terminál-lefedettség (illetve annak szubjektív megítélése),
- viselkedési preferenciák,
- kiadások szerkezete (vásárlási szokások, jellemzően mire és mennyit költ a lakosság),
- különféle állami vagy piaci ösztönzők,
- szürke- és feketegazdaság mérete.

Bár a tanulmányunkhoz elsődlegesen felhasznált kérdőíves kutatás nem alkalmas arra, hogy valamennyi ismertetet szempontot részletesen lefedje, illetve egyes esetekben (például rejtett gazdaság mérete) statisztikai adatokra sem támaszkodhatunk, a hazai helyzet elemzése során igyekszünk mind a 6 említett tényezőt legalább érintőlegesen tárgyalni.

Készpénzhez jutás és készpénztartás

A vizsgált felmérés eredményei alapján a rendszeres jövedelemmel rendelkező válaszadók 71 százaléka többnyire átutalással, míg 21 százaléka jellemzően készpénzben kapja meg fizetését. *Esselink, Hernández* (2017) alapján a magyarországi lényegében megegyezik a Szlovákia, Litvánia vagy Ciprus, azaz az eurozóna (gazdasági mutatók alapján) hazánkhoz közel álló tagjai esetén mért értékekkel. A teljes eurozónában a lakosság valamivel nagyobb aránya, 84 százaléka jut jövedelméhez tisztán elektronikus úton.

Adataink szerint a készpénzben kapott jövedelmek szignifikánsan nagyobb mértékben jellemzőek a legfiatalabb (16–29 éves) és a

legidősebb (60 év feletti) korosztályokba tartozó válaszadóinkra. A fiatalok esetén ezt a szülőktől készpénzben kapott zsebpénz, míg az idősebbeknél a bankokkal és az elektronikus megoldásokkal szembeni bizalmatlanság, illetve a készpénzes formában kapott nyugdíj magyarázhatja. Ezt az is alátámasztja, hogy az aktív munkavállalókhöz képest a nyugdíjasok lényegesen nagyobb arányban kapják jövedelmük nagy részét készpénzben (15,8, illetve 30,5 százalék). Megállapítható emellett, hogy az alacsony végzettségűek, valamint az alacsonyabb jövedelmű háztartásokban élők szintén nagyobb mértékben jutnak bevételeikhez készpénzes formában. Ennek hátterében feltehetően többek között az áll, hogy az ezen csoportokba tartozó munkavállalókat nagy arányban foglalkoztatják olyan szektorokban, ahol átlagon felüli mértékben jellemzőek a szürkén kapott jövedelmek, például az építőiparban, a kiskereskedelemben vagy a vendéglátóiparban.

Azon válaszadók, akik bevételeiket legalább részben átutalással kapják, jellemzően ATM-automatákból jutnak készpénzhez (79 százalék). Jóval kisebb azok aránya, akik erre a célra a banki pénztárakat használják (10 százalék), míg néhányan egyáltalán nem vesznek fel készpénzt (8 százalék). Általánosságban a válaszadókra havi 1–2 készpénzfelvétel jellemző (81 százalék), az egy alkalommal felvett összegre vonatkozóan a legtöbben az 50 000–100 000 forintos tartományt jelölték meg (47 százalék). Valamivel kevesebben vannak azok, akik alkalmanként 50 000 forint alatti (32 százalék) vagy 100 000–150 000 forint közötti összeget (19 százalék) vesznek fel. Mindezek alapján valószínűsíthető, hogy a lakosság nagy része igyekszik kihasználni a törvényileg biztosított havi kétszeri, összesen 150 000 forint értékű díjmentes készpénzfelvételt. A nemzetközi adatokkal való összehasonlítás szintén alátámasztja ezt, hiszen a magyarok átlagosan kevesebbszer, de nagyobb

összegben vesznek fel készpénzt, mint nyugat-európai társaik.

Esselink, Hernández (2017) kutatása szerint az eurozóna lakosaira havonta átlagosan 2,5 darab ATM-ből vagy bankfiókból történő készpénzfelvétel jellemző. Bár az MNB kérdőíves felmérésének adataiból pontos átlag nem számolható, a számok alapján élhetünk a feltételezéssel, hogy a magyar lakosság ennél átlagosan kevesebbszer vesz fel készpénzt. Ennek hátterében az ATM-ek és bankfiókok rosszabb elérhetősége, valamint a magas készpénzfelvételi díjak is állhatnak. Az eurozóna országaiban az egy alkalommal felvett készpénz tipikus mennyisége országonként igen nagy eltéréseket mutat, elmondható azonban, hogy a válaszadók 80 százaléka alkalmanként jellemzően 200 eurónál kisebb összeget vesz magához. Összehasonlításképpen hazánkban mindössze 32 százalék nyilatkozta, hogy egyszerre csak legfeljebb 50 000 forintnyi készpénzt vesz fel (a két összeg a vásárlóerőparitást is figyelembe véve igen közel áll egymáshoz). Érdeemes még megemlíteni, hogy saját bevallása szerint az eurozóna lakosainak 60 százaléka bármikor díjmentesen jut készpénzhez, míg ez az arány Szlovákiát, Szlovéniát és a Balti államokat tekintve 25–35 százalék.

A készpénzfelvétellel kapcsolatban érdekes tanulságokkal szolgál a svájci jegybank kutatása (Schweizerische Nationalbank, 2017): eredményeik szerint az ATM-ekből leggyakrabban felvett címlet a 100 frankos bankjegy, a készpénzes fizetések azonban túlnyomórészt 10 és 20 frankos bankjegyekkel történnek. A szerzők szerint ennek lehetséges oka, hogy az ATM-automaták logisztikai megfontolásokból jellemzően nagyobb címleteket tartalmaznak, a kisebb címletekhez pedig az ezekkel való fizetéskor visszajáróként jutnak hozzá a készpénzhasználók. Ehhez kapcsolódóan érdemes megemlíteni, hogy az MNB kérdőíves felmérése alapján a hazai válaszadók 40 százaléka legalább alkalmanként szembesül

azzal a problémával, hogy az ATM készpénzfelvételkor túl nagy címleteket ad ki, 69 százalékkal pedig esetenként előfordul, hogy vásárláskor az általuk használni kívánt nagy címletből nem tudnak visszaadni. Ez arra enged következtetni, hogy a nagy címletek erős túlsúlya a hazai készpénzállományban nem feltétlenül tükrözi a lakossági készpénzhasználati preferenciákat.

Bár az MNB kérdőíves kutatásának fókuszában a tranzakciós célú készpénzhasználat állt, a felmérés tartalmazott a megtakarításokra vonatkozó kérdést is. Saját bevallása szerint a válaszadók valamivel kevesebb, mint harmada (31,4 százalék) tartja megtakarításainak legalább egy részét készpénzben, az adatot azonban érdemes fenntartásokkal kezelni, hiszen feltehetően nem elhanyagolható azok mértéke, akik igyekeznek eltitkolni esetleges megtakarításaikat. Esselink, Hernández (2017) alapján az eurozóna államaiban ez az arány 24 százalék, de a közép-európai és a Balti országok számai közelítőleg megegyeznek a hazai adattal. A készpénzes megtakarítások mértékét feltehetően növeli a jelenleg fennálló alacsony kamatkörnyezet, melynek következtében a készpénztartás nem jár számottevő költséggel (illetve kamatvesztéssel), ezen összefüggés bővebb elemzése azonban nem képezi tanulmányunk részét.

A készpénzben szerzett jövedelmek, valamint a készpénzben tartott megtakarítások kapcsán mind a laikus, mind pedig a tudományos közvéleményben gyakran felmerül a rejtett gazdaság szerepe. Jó példa erre Rogoff (2016) komoly vitákat kiváltó könyve, amely a készpénz teljes eltüntetése mellett foglal állást, mivel a szerző szerint a világon forgalomban lévő nagy mennyiségű készpénz döntő részét illegális tevékenységek finanszírozására használják fel (adóelkerülés, korrupció, terrorizmus, csempészet). Hummel (2017) azonban rámutat ezen állítás tudományos megalapozatlanságára, míg Seitz *et al.* (2018) statisztikai módszerekkel számos fejlett országból származó adatokat elemezve jelenti ki, hogy nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat a készpénz iránti kereslet és a rejtett gazdaság becsült mérete között. Az összefüggés vizsgálatát hazánkban egyértelműen további kutatásra érdemesnek találjuk, jelenlegi tanulmányunk módszertana azonban nem teszi lehetővé részletesebb elemzést.

tikai módszerekkel számos fejlett országból származó adatokat elemezve jelenti ki, hogy nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat a készpénz iránti kereslet és a rejtett gazdaság becsült mérete között. Az összefüggés vizsgálatát hazánkban egyértelműen további kutatásra érdemesnek találjuk, jelenlegi tanulmányunk módszertana azonban nem teszi lehetővé részletesebb elemzést.

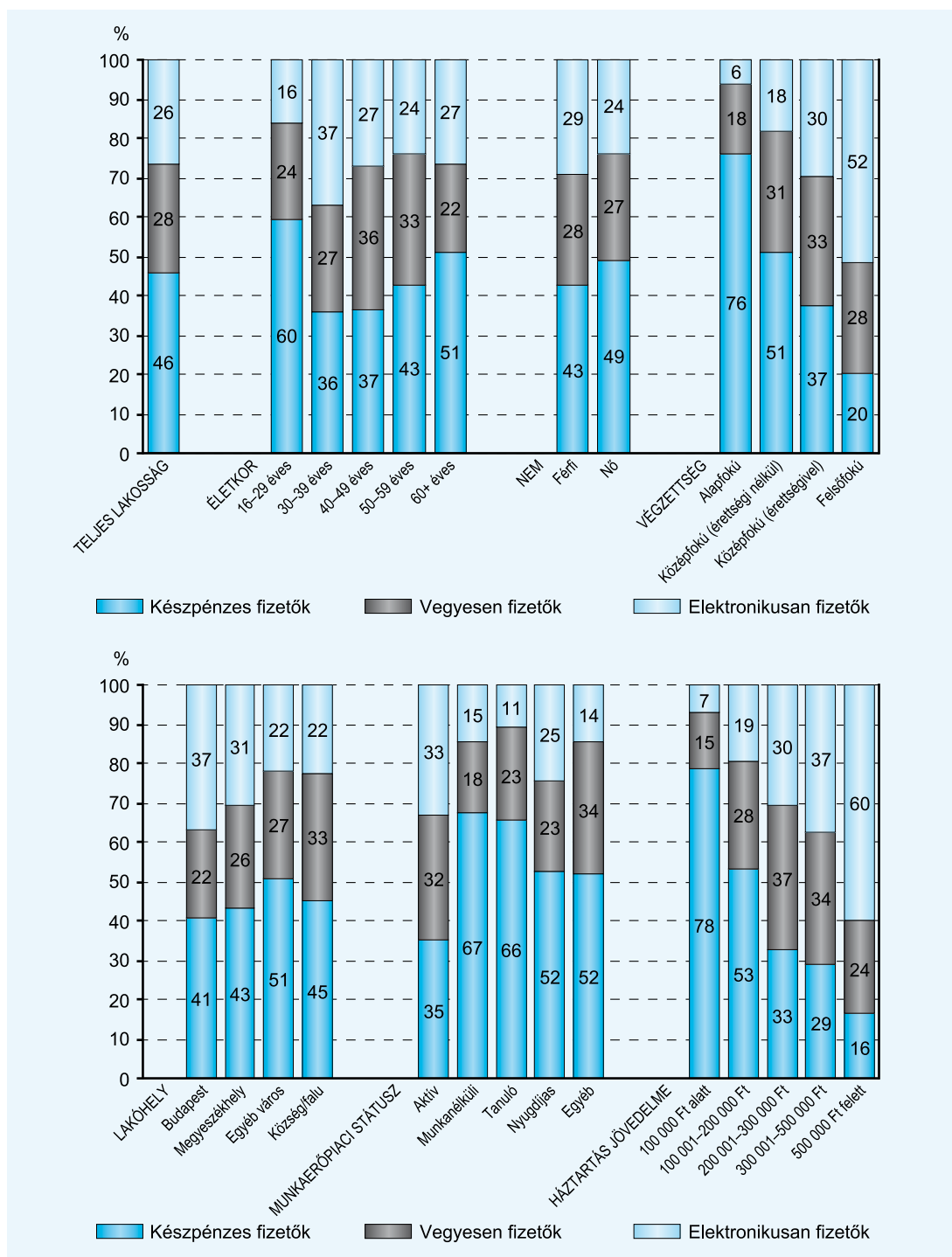
Fizetési szokások

Az MNB kérdőíves felmérésének fontos célja volt annak megismerése, hogy a magyar lakosság, illetve annak egyes demográfiai csoportjai milyen módon fizetik rendszeres vásárlásaikat. A feltett kérdés nem arra vonatkozott, hogy a válaszadók milyen arányban használják a különböző fizetési módokat, a megkérdezetteknek azt kellett eldönteniük, hogy mindennapi szituációkban inkább készpénzzel fizetnek (a továbbiakban készpénzes fizetők), inkább bankkártyát vesznek igénybe (a továbbiakban elektronikusan fizetők),¹ vagy nem rendelkeznek egyértelmű preferenciával és alkalomtól függően döntenek a két lehetőség közül (a továbbiakban vegyesen fizetők).

A válaszok alapján kijelenthető, hogy hazánkban még mindig a készpénz a legnépszerűbb fizetőeszköz (46 százalék). A felmérésben résztvevők valamivel több, mint negyede (26 százaléka) többnyire elektronikusan fizet és hasonló azok aránya (28 százalék), akik alkalmilag döntenek arról, milyen eszközt vesznek igénybe erre a célra.

A válaszokat korcsoport szerinti bontásban vizsgálva (lásd 1. ábra) – némileg meglepő módon – megállapítható, hogy a fiatalok (16–29 évesek) és ezzel összefüggésben a tanulók az átlagnál szignifikánsan nagyobb arányban használnak készpénzt. Ennek fő oka nagy valószínűséggel az, hogy erre a korosztályra, különösen a 16–18 év közöttiekre

RENDSZERES VÁSÁRLÁSOK SORÁN ALKALMAZOTT FIZETÉSI MÓDOK MEGOSZLÁSA SZOCIODEMOGRÁFIAI CSOPORTOK SZERINT

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

kiemelten jellemző a készpénzben kapott jövedelem (zsebpénz). Amennyiben külön vizsgáljuk a 18–29 éves korosztályt, továbbra is szignifikáns, de lényegesen kisebb különbség figyelhető meg a készpénzes fizetők arányában a teljes népességhez viszonyítva. A vártan megfelelően az idősek (60 év feletti) közül is többen tartoznak a rendszeres készpénzhasználók közé. Szembetűnő továbbá, hogy a készpénzes fizetők aránya igen erős összefüggést mutat a végzettséggel, valamint a háztartások jövedelmével. A legalacsonyabb végzettségű, valamint a legalacsonyabb jövedelmű háztartásokban élő válaszadók között arányuk 4–5-szörös a felsőfokú végzettségűekhez és a gazdagabb háztartásokban élőkhez képest. Ez részben szintén azzal magyarázható, hogy ezen csoportok esetén gyakoribbak a készpénzes jövedelmek, feltehető azonban az is, hogy a kisebb jövedelmű válaszadók jóval érzékenyebbek a banki költségekre, míg az alacsonyabb végzettségűek kevésbé tudatosan intézik pénzügyeiket. A jövedelem és a készpénzhasználat közötti összefüggést például *Bagnall et al.* (2017), valamint a Federal Reserve (Bennett et al., 2014), illetve a svájci (Schweizerische Nationalbank, 2017) és az osztrák jegybank (Rusu, Stix, 2017) által végzett kutatások is megerősítik. Utóbbi szerzők az életkor és a készpénzhasználat között is az általunk megállapítotthoz hasonló kapcsolatot mutattak ki.

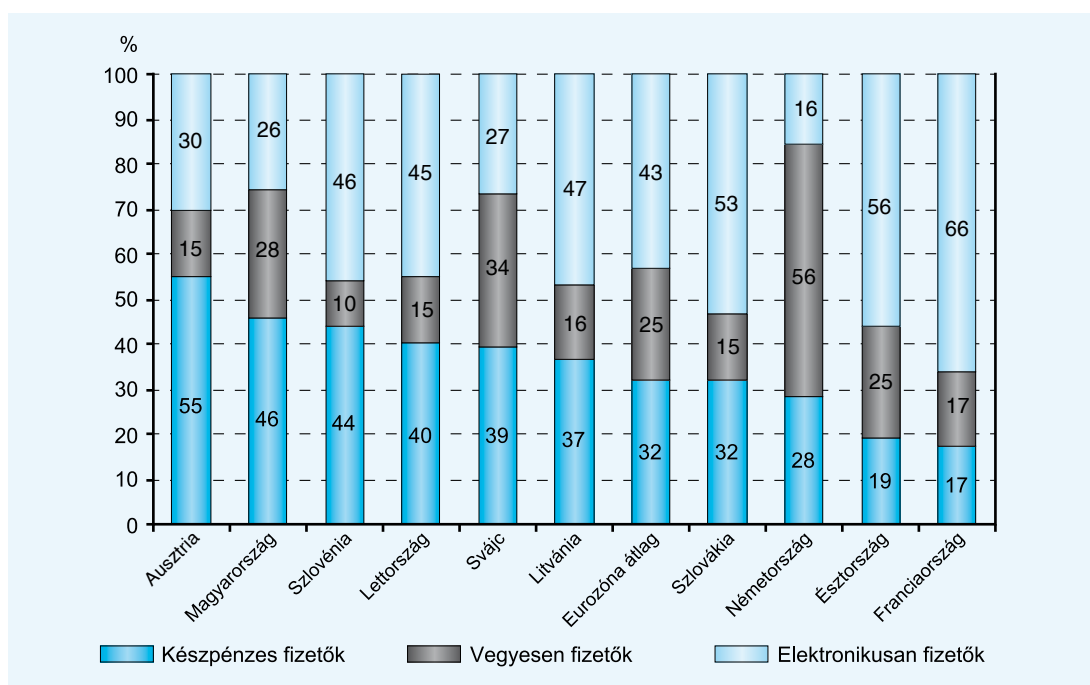
A lakóhely típusa az ismertetett tényezőknél lényegesen kevésbé befolyásolja a fizetési szokásokat, adataink nem támasztják egyértelműen alá a sztereotípiát, amely szerint a kisvárosokban, falvakban jellemzőbb a készpénzhasználat. Bár igaz, hogy a kisebb városokban élő válaszadók között a Budapestiekéhez képest arányaiban szignifikánsan több a készpénzes fizető, ugyanez azonban már nem mondható el a községekben, falvakban élőkéről. Ennek hátterében elsősorban az állhat, hogy a kistelepüléseken a készpénzhez ju-

tás sok esetben időigényes és költséges lehet, emellett ugyanakkor az elektronikus fizetési infrastruktúra javulására is következtethetünk belőle.

Mivel szinte valamennyi korábban hivatkozott, fizetési szokásokkal foglalkozó kutatás tartalmaz hasonló szövegezésű kérdést,² így az adatok könnyen összehasonlíthatók a környező országok számaival (*lásd 2. ábra*). Saját bevallásuk szerint az eurozóna lakosainak átlagosan 32 százaléka fizet többnyire készpénzzel, 43 százaléka kártyát használ, 25 százaléka pedig alkalmilag dönt. Az MNB által készített felmérés adatai alapján a készpénzes fizetők arányát tekintve hazánk helyzete hasonló Szlovéniáéhoz, az Európai Unión belül kimondottan készpénzbarátnak számító Ausztriát pedig meglepő módon „megelőzzük” ebben a tekintetben. Szlovákia és a Balti államok lakói közül azonban arányaiban többen fizetnek inkább kártyával vagy vegyesen, ugyanez igaz továbbá Svájc és az eurozóna legfejlettebb országainak polgáira is. A többnyire készpénzes fizetők aránya Franciaországban a legkisebb.

Bár az eltérő módszertan miatt a numerikus értékek összehasonlítására nincsen mód, de eredményeink egybevágnak *Ilyés, Varga* (2015) hazai helyzetről tett megállapításaival, amelyek szerint a magasabb iskolai végzettség és jövedelem együtt járnak az elektronikus fizetések magasabb arányban történő használatával, és ugyanez igaz az aktív munkavállalói státuszúakra is. Mindkét tanulmány szerint igaz, hogy a 60 év feletti átlag feletti mértékben használnak készpénzt, fontos különbség viszont, hogy eredményeink alapján ugyanez elmondható a 16–29 éves korosztályról is, míg a hivatkozott cikk adatai szerint esetükben nem szignifikáns a különbség. Az eltérő megállapítások hátterében az is állhat, hogy a jelen tanulmány alapját képező MNB-felmérésben 16–18 évesek is részt vettek, akik körében különösen jellemző, hogy nem ren-

LAKOSSÁG ÁLTAL PREFERÁLT FIZETÉSI MÓDOK (ÖNBEVALLÁS ALAPJÁN) NEMZETKÖZI ÖSSZEHAJONLÍTÁSA

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

delkeznek bankszámlával, így szinte minden fizetést készpénzzel intéznek, ezzel szemben Ilyés és Varga (2015) adatgyűjtése csak a gyakorú lakosságra vonatkozott.

A hivatkozott külföldi kutatások esetén az eredményeket érdemes összevetni a fizetési naplók tanulságaival is. Az Európai Központi Bank (Esselink, Hernández, 2017) adatai szerint az eurozóna országaiban a mindennapi bevásárlások során a tranzakciók 80 százaléka készpénzben zajlik, ez értékben a kifizetett összegek 59 százalékát jelenti (ugyan-ezen értékek Svájc esetén 70 százalék, illetve 45 százalék). Szlovákiában, Szlovéniában és a Balti államokban ennél valamivel magasabb a kártyás fizetések aránya, míg a készpénzes fizetések a legnagyobb arányban Ausztriában és Dél-Európa államaiban (Olaszország, Spanyolország, Görögország) vannak jelen.

Magyarországon ilyen jellegű felmérés még nem készült, rendelkezésre állnak azonban az adóhivatalhoz bekötött online pénztárgépek forgalmi adatai (MNB, 2018), amelyek nagyjából lefedik a hazai kiskereskedelmi szektort. Ez alapján 2016-ban a fizetési műveletek darabszámának 87,7 százaléka, értékének pedig 71,5 százaléka történt készpénzben. Fontos kihangsúlyozni, hogy ezek a számok – bár lényegesen magasabbnak tűnnek azoknál – direkt módon nem összehasonlíthatók a korábban hivatkozott európai adatokkal, hiszen nem tartalmazzák például a szolgáltató szektor jelentős részét vagy a lakhatási költségeket.

Számlák fizetése

A tanulmányunk alapjául szolgáló felmérés a fizetési szokásokon belül külön vizsgálta azt, hogy a válaszadók milyen fizetési módokat

használnak közüzemi számláik kiegyenlítésére. A leggyakrabban alkalmazott módszer a készpénzes fizetés, ideértve mind a sárga csekkes, mind pedig az ügyfélszolgálaton cseknélkül történő befizetéseket, a megkérdezettek 70 százaléka részben vagy teljes egészében ilyen módon egyenlíti ki számláit. Átutalást a válaszadók 43 százaléka, csoportos beszedést 28 százaléka, míg online kártyás fizetést (akár a szolgáltató, akár a Díjnet oldalán keresztül) 26 százaléka vesz legalább alkalmanként igénybe.

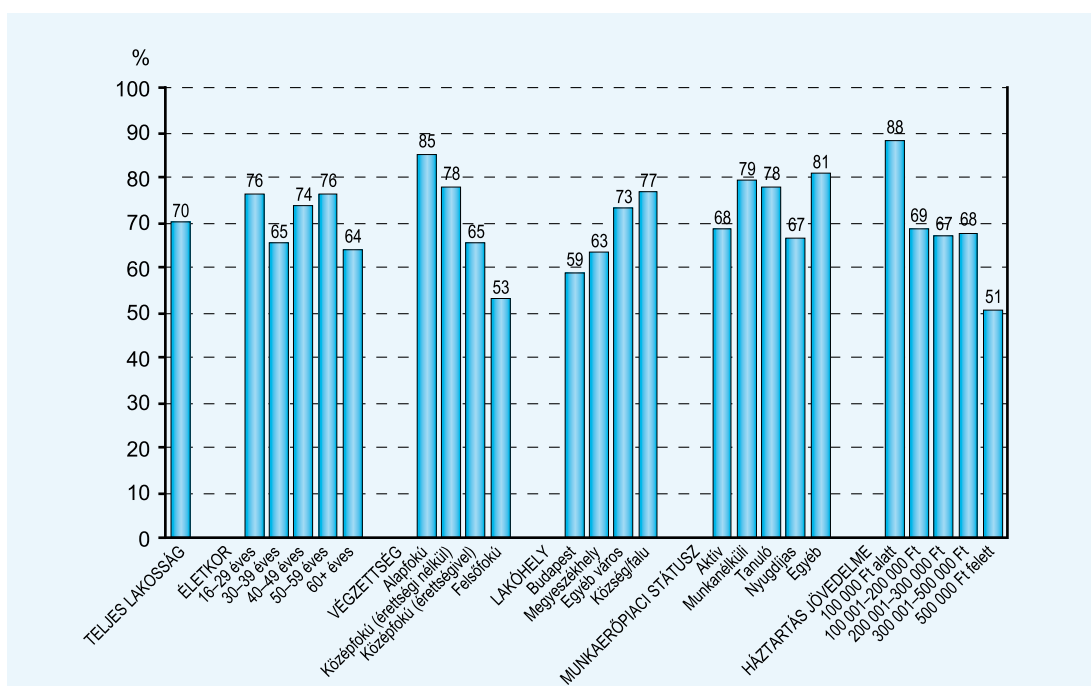
A kérdőíves felmérés adatai alapján – nem meglepő módon – a készpénzes számlafizetés használata jellemzőbb néhány olyan szociodemográfiai csoport esetén, amelyek általában is inkább készpénzzel fizetnek, ideértve a 16–29 éves korosztályt, az alacsonyabb végzettségűeket, valamint a legalacsonyabb

jövedelmű háztartások tagjait (lásd 3. ábra). Annál érdekesebb viszont, hogy a 60 év felettiek és a nyugdíjasok átlag alatti arányban használják ezt a fizetési módot, emellett pedig az is egyértelműen megállapítható, hogy a kisvárosok, falvak lakóira szintén jellemzőbb a számlák készpénzzel történő fizetése. Bármilyen idejévtúlnak is tűnhet tehát a sárgacsekkes-módszer, nem jelenthető ki, hogy használata csak megszokásból, az idősebb korosztályoknál volna gyakori. Ennek egy lehetséges oka a fiatalok, illetve alacsonyabb jövedelműek esetén a háztartási kiadások tudatos beosztása lehet, hiszen az így fizetett számlák kiegyenlítésére rugalmas határidők vonatkoznak.

Valamennyi elektronikus számlafizetési módszerre igaz, hogy használata gyakoribb a magasabb végzettségű válaszadók, a magasabb

3. ábra

KÉSZPÉNZES SZÁMLAFIZETÉS IGÉNYBEVÉTELE SZOCIODEMOGRÁFIAI CSOPORTOK SZERINT

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

jövedelmű háztartásokban élők, valamint az aktív munkavállalók között. A fiatalokra és a tanulókra kiemelten jellemző az átutalásos és a kártyás fizetés, míg a fővárosiaknál a csoportos beszedés és a kártyás fizetés népszerűbb az átlagosnál. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a fiatalok és a tanulók tipikusan több fizetési mód használatát jelölték meg (átlagosan kettőt, szemben az idősekre jellemző másféllel), feltételezhető tehát, hogy ezen csoport esetén kevésbé jellemző az egy módszer melletti elköteleződés, gyakoribb, hogy más-más számlát más-más úton fizetnek be.

Nemzetközi összehasonlításban elmondható, hogy a számlák elektronikus úton történő fizetését tekintve hazánk jelentősen elmarad az eurozóna államaitól, ahol az Európai Központi Bank korábban hivatkozott kutatása szerint a lakosság 53 százaléka semmilyen számlát nem fizet készpénzben (ideértve továbbá a lakbért és a biztosításokat is). Görögországot, Ciprust és Máltát leszámítva valamennyi tagállamban 30 százalék alatti azon háztartások aránya, amelyek jellemzően készpénzzel fizetik közüzemi számláikat.

A lemaradást az MNB statisztikai mutatói is megerősítik. A rendelkezésére álló adatok alapján 2017-ben Magyarországon a számlafizetéseknek összesen 56,1 százaléka történt készpénzzel. Ez komoly előrelépésnek tekinthető a 2012-es 76,5 százalékhöz képest, az Európai Unióra 2016-ban átlagosan jellemző 30 százalékos értéknél³ azonban számottevően magasabb (a vonatkozó mutató 2016-os hazai értéke 60,8 százalék).

Mit gondolunk a készpénzről?

Mivel a lakosság fizetési szokásait az egyes fizetési módokkal kapcsolatos attitűdök, szubjektív vélemények igen nagy mértékben befolyásolják (Bagnall et al., 2017; Rusu, Stix, 2017), így az MNB által készített felmérés

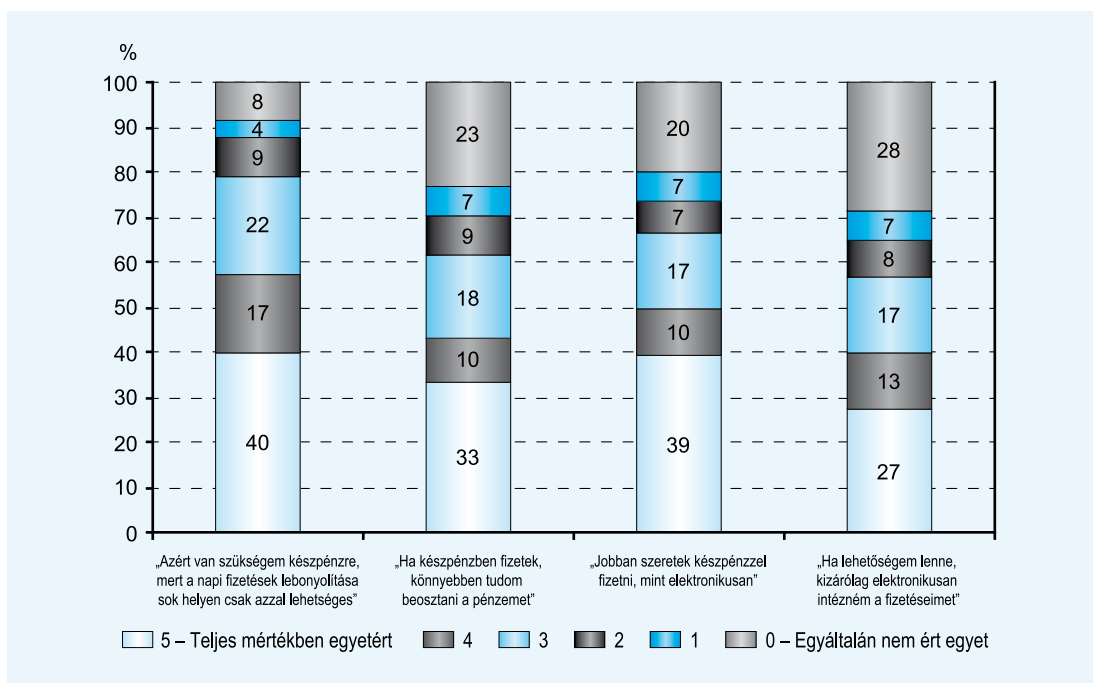
erre vonatkozó kérdéseket is tartalmazott, a továbbiakban az ezekre érkezett válaszokat elemezzük.

Az első kérdéscsoport állításokat tartalmazott, melyekről a válaszadók hatfokozatú skálán dönthették el, hogy mennyire értenek egyet (0: egyáltalán nem ért egyet, 5: teljes mértékben egyetért). A skálán tehát az 1-es és 2-es válaszok inkább egyet nem értést, míg a 3-as és 4-es válaszok inkább egyetértést fejeznek ki. Az egyes válaszok arányát összefoglalva a 4. ábra tartalmazza, a továbbiakban pedig részletesebben is elemezzük azokat.

I. „Azért van szükségem készpénzre, mert a napi fizetések lebonyolítása ma még sok helyen csak azzal lehetséges.”

Az állítás elsősorban annak felmérésére szolgált, hogy a felmérés résztvevői milyenek ítélik meg az általuk látogatott üzletek POS-terminál-lefedettségét. A válaszadók közel 40 százaléka teljes mértékben egyetértett azzal, hogy napi fizetései lebonyolítására feltétlenül szüksége van készpénzre, emellett további 38 százalék az inkább egyetértők táborát gyarapítja. Dominánsnak mondható tehát a vélekedés, hogy a hazai POS-terminál-lefedettség elégtelen ahhoz, hogy lehetőség legyen kizárólag elektronikus módon intézni a napi fizetéseket, ami alátámasztja, hogy a lakosság részéről megfigyelhető nyitottság az elektronikus fizetések irányába történő további elmozdulásra. Az egyes demográfiai csoportok válaszai között nem figyelhető meg szignifikáns eltérés azt leszámítva, hogy az idősebb lakosok nagyobb arányban értenek egyet az állítással. Érdekes még megemlíteni, hogy azt a vegyesen fizetők sem tartják nagyobb mértékben igaznak. Wang (2015) USA-beli felmérések adatai alapján szintén megállapította, hogy a fiatalabb generációkra kevésbé jellemző, hogy a biztonság kedvéért rendszeresen hordanának

KÉSZPÉNZZEL, ILLETVE ELEKTRONIKUS FIZETÉSEL KAPCSOLATOS ATTITŰDVIZSGÁLAT

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

magukkal készpénzt akkor is, ha többnyire kártyával fizetnek.

Huynh et al. (2014) az általa konstruált készletezési modell segítségével, az osztrák és a kanadai jegybank által készített készpénzhasználati adataira támaszkodva belátta, hogy a kártyaelfogadó helyek arányának növelése szignifikánsan csökkenti a lakossági készpénzkeresletet. Rusu és Stix (2017) szerint indirekt módon a lakosság erre vonatkozó megítélésének is lehet szerepe, hiszen amennyiben valaki nem biztos abban, hogy a jövőben várható fizetéseit elektronikusan is tudja majd intézni, várhatóan több készpénzt tart majd magánál, amit előbb-utóbb el is költ. Bagnall et al. (2017) ugyanakkor felhívja a figyelmet, hogy a holland és osztrák adatok összehasonlításakor szembetűnő, hogy bár az előbbi államban a POS-terminálok lakossággal arányos meny-

nyisége csak kevéssel magasabb, a készpénzes tranzakciók aránya jóval kisebb, tehát a készpénzhasználat mértéke semmiképpen sem magyarázható csupán ezzel a tényezővel. Ezt jelen felmérés tanulságai, valamint statisztikai adatok is megerősítik:

- egyrészt a hazai online pénztárgép adatbázis 2016-os adatai alapján a tranzakciók (darabszám szerint) mintegy 84 százaléka készpénzben zajlott (MNB, 2018) még azon üzletekben is, ahol a vevők rendelkezésre áll kártyás fizetési lehetőség,
- másrészt a tanulmányunk alapját képező felmérés szerint a vegyesen fizetők csoportjába tartozók sem értenek az átlagosnál jobban egyet a készpénz feltétlen szükségességére vonatkozó állítással, tehát feltehetően nem ez készpénzhasználatuk elsődleges oka.

II. *„Ha készpénzzel fizetek, akkor könnyebben tudom beosztani a pénzemet.”*

A válaszadók harmada teljes mértékben igaznak találta az állítást, összesen pedig több mint 60 százalékuk fejezte ki egyetértését. Szignifikánsan nagyobb mértékben értettek egyet az alacsonyabb végzettségűek, a munkanélküliek, tanulók, nyugdíjasok és a kisebb jövedelmű háztartásokban élők. Összességében tehát joggal feltételezhető, hogy a jövedelem jobb beoszthatóságát az alacsony jövedeleműek, valamint a pénzügyeiket kevésbé tudatosan intézők esetén tekinthetjük a készpénzhasználatot befolyásoló szempontnak. A vegyesen fizetők csoportjába tartozók válaszai ebben az esetben sem térnek el szignifikánsan az átlagostól. Összehasonlításképpen az ezzel ekvivalens állítással a német lakosság 87 százaléka inkább egyetért (Deutsche Bundesbank, 2018).

Érdeemes megemlíteni, hogy a témával kapcsolatban az elmúlt években számos publikáció született, amelyek célja elsősorban annak elemzése, hogy az elektronikus fizetési módszerek (elsősorban a bank- és hitelkártyák) milyen hatással vannak a fogyasztók vásárlási, pénzköltési szokásaira. Chatterjee és Rose (2012) például kísérleti úton belátták, hogy a kártyás fizetés esetén az alanyok gondolataiban kisebb hangsúllyal jelenik meg a kifizetett összeg által keltett negatív érzés és erőteljesebben a vásárolt termékhez kapcsolódó öröm. Runnemark et al. (2016) pedig szintén kísérletek segítségével arra a következtetésre jutottak, hogy a résztvevők azonos termékek vásárlása esetén nagyobb fizetési hajlandóságot mutatnak, amennyiben az elkölthető összeg elektronikus formában állt rendelkezésükre.

III. *„Jobban szeretek készpénzzel fizetni, mint elektronikusan.”*

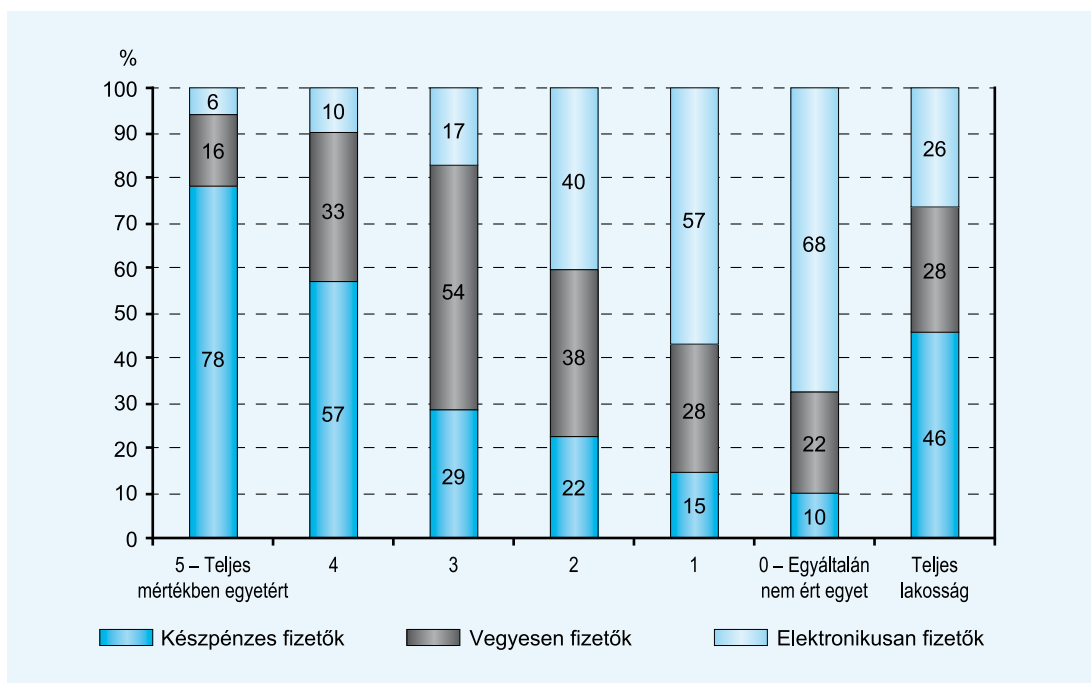
A felmérés résztvevőinek kétharmada inkább egyetértett ezzel az állítással, közel 40 százalé-

kuk pedig egyértelműen a készpénzes fizetést preferálja. Az állítás megosztó voltát mutatja viszont, hogy kicsivel 20 százalék feletti azok aránya is, akik egyáltalán nem értenek egyet vele. Szignifikáns mértékben kevésbé pártolják a készpénzzel történő fizetést a 30–39 éves korosztályba tartozók, a Budapesten és a megyeszékhelyeken lakók, az aktív munkavállalók és a magasabb végzettségűek, valamint a magasabb jövedelmű háztartásokban élők.

A vártak megfelelően azok, akik jobban szeretnek készpénzzel fizetni, jellemzően így is tesznek mindennapi vásárlásaik során és ugyanez igaz a kártyás fizetés esetén is. Azonban még a készpénzt teljes mértékben preferálók esetén is 6 százalék, míg az azt legjobban elutasítók között 10 százalék azok aránya, akik túlnyomórészt a szubjektív preferenciájukkal ellentétes módon fizetnek és az adott csoportok 16, illetve 22 százaléka vallja magát vegyesen fizetőnek (lásd 5. ábra). A kártyás fizetést jobban szerető, ennek ellenére mégis készpénzzel vagy vegyesen fizető válaszadók közel 80 százaléka egyetértett a korábban tárgyalt I. állítással (*„Azért van szükségem készpénzre, mert a napi fizetések lebonyolítása ma még sok helyen csak azzal lehetséges.”*), így kijelenthető, hogy esetükben a kényszerű készpénzhasználat oka elsősorban az elégtelen POS-terminál-lefedettség. Ebbe a csoportba összesen a válaszadók mintegy 10 százaléka sorolható.

A készpénzt preferáló, de a mindennapos tranzakcióikban kártyával vagy vegyesen fizetők motivációi a kérdőíves felmérés adataiból nem határozhatók meg egyértelműen, de a továbbiakban tárgyalt, IV. állításhoz (*„Ha lehetőségem lenne döntenem, akkor kizárólag készpénzmentesen/elektronikusan bonyolítanám a fizetéseimet.”*) kapcsolódó válaszok nyújtanak némi segítséget a jelenség értelmezéséhez. Feltételezéseink szerint a döntésben szerepet játszhatnak biztonsági szempontok, valamint az, hogy napjainkban a közvélemény az elekt-

SZUBJEKTÍV PREFERENCIÁK („JOBBAN SZERETEK KÉSZPÉNZSEL FIZETNI”) ÉS VALÓS FIZETÉSI SZOKÁSOK EGYÜTTES ÁBRÁZOLÁSA

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

ronikus fizetési megoldásokat jellemzően korszerűbbnek, a gazdaság szempontjából kedvezőbbnek tartja.

IV. „Ha lehetőségem lenne dönteni, akkor kizárólag készpénzmentesen/elektronikusan bonyolítanám a fizetéseimet.”

A felmérés során ez az állítás bizonyult a legmegosztóbbnak, közel egyenlő arányban voltak azok, akik maximálisan egyetértettek vele, illetve azok, akik egyáltalán nem (27 százalék, illetve 28 százalék). A kevésbé szélsőséges válaszok között az inkább egyetértő válaszadók voltak enyhe többségben. Az egyes szociodemográfiai csoportok közötti különbségeket vizsgálva megfigyelhető, hogy az állítással szignifikánsan nagyobb arányban értenek egyet a magasabb végzettségű, valamint a

magasabb jövedelmű háztartásokban élő csoportok, a 30–39 éves korosztályba tartozók, valamint az aktív munkavállalók.

Hasonló véleményeket a német jegybank is vizsgált fizetési szokásokkal kapcsolatos kutatása keretében (Deutsche Bundesbank, 2018), ennek eredménye alapján a német lakosság 88 százaléka a jövőben is igényt tart a készpénzzel történő fizetés lehetőségére és elutasítja a készpénzhasználat esetleges jövőbeli korlátozásait. Ehhez kapcsolódóan túlnyomó többségben egyetértenek azzal is, hogy a készpénz kiemelten fontos eszköz a gyerekek pénzügyi tudatosságra való nevelésében, az idősebb generációk életét pedig indokolatlanul megnehezítené az elektronikus fizetésre való áttérés erőltetése. Azok aránya is eléri a 81 százalékot, akik úgy ítélik meg, hogy a készpénzes fizetési mód megszüntetése személyesen is hátrányosan érintené

őket. Ehhez viszonyítva a magyar válaszadók inkább nyitottnak tekinthetők az elektronikus megoldások térnyerésével kapcsolatban.

Hasznos megállapításokra ad lehetőséget, ha a válaszokat összevetjük az előző, III. állításra („*Jobban szeretek készpénzzel fizetni, mint elektronikusan.*”) érkezett reakciókkal. Ez alapján a válaszadók 4 csoportba oszthatók:

① Készpénzkedvelők, akik a jövőben sem kívánnak lemondani a készpénz használatáról és legfeljebb csak részben hajlandók elektronikus megoldások használatára – összesen a válaszadók 36,6 százaléka tartozik ide, felülreprezentáltak a 60 év felettek és a nyugdíjasok, az alapfokú végzettségűek, a munkanélküliek és a két legalacsonyabb jövedelmi csoportba tartozók.

② Készpénzt elutasítók, akik – amennyiben lehetőségük nyílna rá – hajlandók volnának teljes mértékben elektronikus módon intézni fizetéseiket – összesen a válaszadók 27 százaléka tartozik ide, felülreprezentáltak a 30–39 éves korosztályba tartozók, a felsőfokú végzettségűek, a Budapesten és megyeszékhelyeken élők, az aktív munkavállalók és a legmagasabb jövedelmi csoportokba tartozók.

③ Készpénzkedvelők, akik azonban nyitottak az elektronikus fizetési módok alkalmazására is és elképzelhetőnek tartják az azokra való teljes áttérést – összesen a válaszadók 29,8 százaléka tartozik ide, felülreprezentáltak az 50–59 évesek, az érettségivel nem rendelkező középfokú végzettségűek, az egyéb munkaerőpiaci státuszban levők (jellemzően háztartásbeliek) és az alacsonyabb jövedelmi csoportokba tartozók.

④ Készpénzt elutasítók, akik ennek ellenére szükségét látják a készpénzhasználatnak és nem tartják kívánatosnak az elektronikus fizetések kizárólagos használatát – összesen a válaszadók 6,6 százaléka tartozik ide, felülreprezentáltak a 16–29 évesek.

Legegyszerűbben feltehetően a 2. és 3. csoportba tartozó, jelenleg készpénzzel vagy

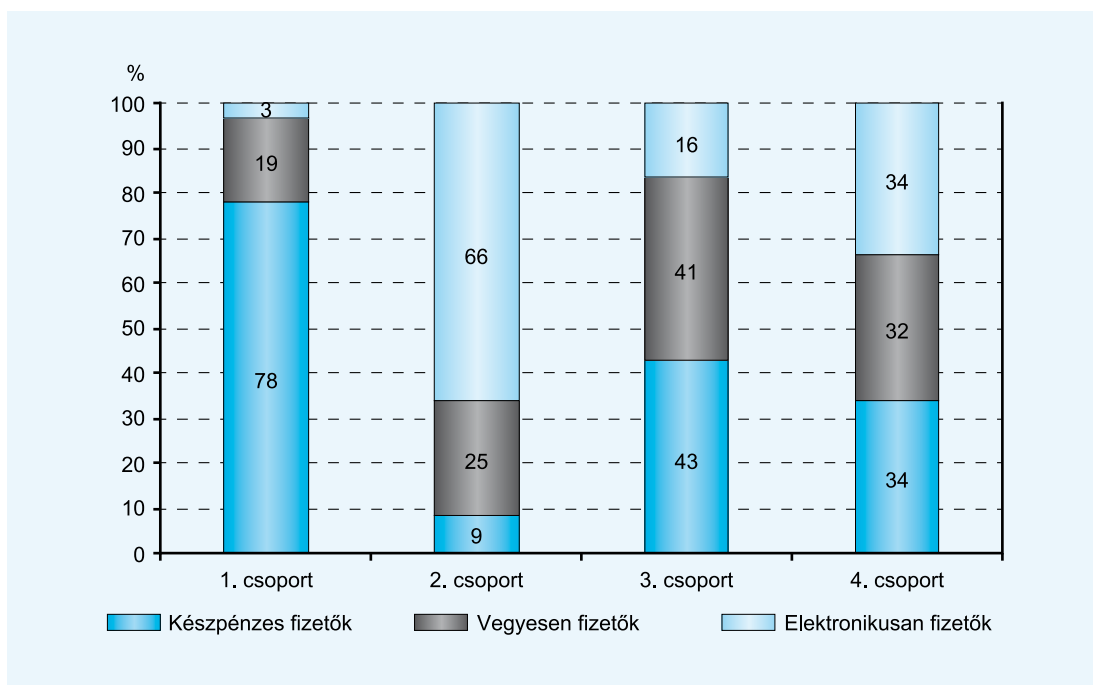
vegyesen fizetők körében nyílhat lehetőség az elektronikus megoldások további népszerűsítésére, hiszen – főleg utóbbi csoport esetében – jelenleg egyértelműen domináns a készpénzhasználat, de meglepő módon a kártyás fizetést preferáló és készpénzhez nem ragaszkodó válaszadók között is mindössze 66 százalék azok aránya, akik rendszeres vásárlásaikat túlnyomórészt ténylegesen kártyával is fizetik, azaz esetükben kifejezetten magasnak mondható a kényszerű készpénzhasználat mértéke. A szubjektív fizetés preferenciák és az elektronikus fizetési módszerek iránti nyitottság alapján képzett csoportok – rendszeres vásárlások során igénybe vett fizetési mód szerinti – megoszlását a 6. ábra mutatja.

Mitől függ, hogyan fizetünk?

A lakossági fizetési szokások, valamint a készpénzhasználat jobb megértéséhez elengedhetetlen annak ismerete, hogy mindennapos vásárlási situációkban mi alapján döntünk bankkártya vagy készpénz között, így a tanulmányunk alapjául szolgáló MNB-felmérésnek erre vonatkozó kérdések is részét képezték.

A válaszadóknak 3 szempont – a fizetendő összeg mértéke, a fizetés helyszíne és a megszokás – fontosságát kellett hatfokozatú skálán értékelniük, emellett pedig egyéb befolyásoló tényezőket is megemlíthettek. A 7. ábráról leolvasható adatok szerint a fizetendő összeg mértéke és a fizetés helyszíne, közel azonos mértékben befolyásolják, hogy a válaszadók inkább készpénzzel vagy elektronikus úton fizetnek (28–29 százalékukat egyáltalán nem, 11–12 százalékukat kis mértékben, 34–37 százalékukat nagyobb mértékben, 23–26 százalékukat pedig teljes mértékben). A megszokás az előbbieknél valamivel erősebb motíváló tényező. A felmérésben részt vevők 30 százaléka állítása szerint teljes mértékben emiatt fizet készpénzzel, további 30 százalékot pedig szin-

A SZUBJEKTÍV FIZETÉS ÉS AZ ELEKTRONIKUS FIZETÉS IRÁNTI NYITOTTSÁG ALAPJÁN KÉPZETT CSOPORTOK MEGOSZLÁSA FIZETÉSI MÓD SZERINT

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

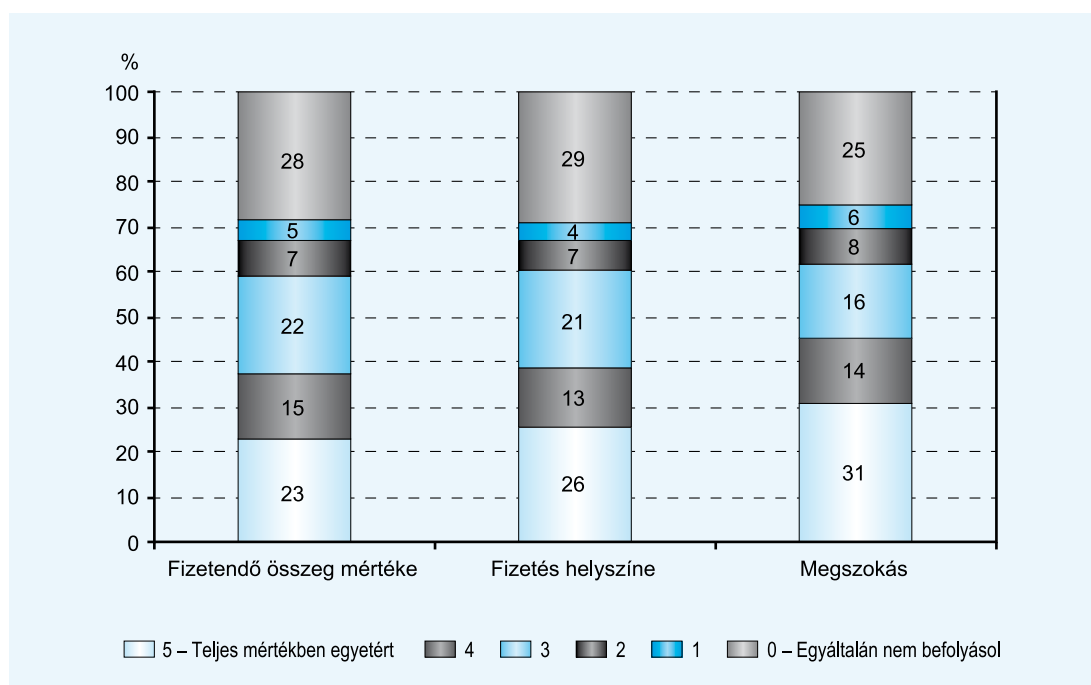
tén nagy mértékben befolyásol döntésében. Megfigyelhető azonban, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező, valamint a magasabb jövedelmű háztartásokban élő válaszadókra szignifikánsan kevésbé jellemző, hogy megszokásból fizessen készpénzzel. A szövegesen megemlített egyéb szempontok között szerepelt a vásárolt termék, a jövedelem beosztásának igénye, a válaszadónál lévő készpénz mennyisége, biztonsági megfontolások, valamint a banki műveletek, illetve az ehhez kapcsolódó díjak tudatos kerülése is.

Kísérletet tettünk annak meghatározására is, hogy a vegyesen fizetők csoportja számára mi bizonyul a legerősebb befolyásoló tényezőnek, hiszen feltehetően ők hoznak leggyakrabban alkalmi döntést az általuk használt fizetési módról, esetükben azonban nem figyelhetőek meg lényeges eltérések a 3 válaszlehetőségről

alkotott vélemények között. Valamennyinél igaz viszont, hogy a válaszadók némileg nagyobb százalékát befolyásolják nagy vagy teljes mértékben, mint a teljes lakosság esetén. Elmondható továbbá az is, hogy az ebbe a csoportba tartozók között a megszokás kevésbé hangsúlyos tényező.

Esselink, Hernández (2017) az eurozónára vonatkozóan végzett kutatásában is szerepelt a fentihez hasonló kérdés, esetükben a fizetendő összeg mértékét a válaszadók átlagosan 56 százaléka jelölte meg befolyásoló tényezőként, ami közelítőleg megegyezik a magyar adattal. Szintén 56 százalék jelölte meg az éppen nála levő készpénz mennyiségét, míg a kártya- vagy készpénzhasználat aktuális költségei (például banki díjak), illetve előnyei (például pontgyűjtés) mintegy 15 százalék számára jelentenek fontos szempontot. Hasonló mérték-

FIZETÉSI MÓD MEGVÁLASZTÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

ben játszik szerepet az is, hogy vásárláskor az eladó milyen fizetési módot preferál.

Némileg eltérő megfogalmazásban ugyan, de a svájci jegybank felmérése (Schweizerische Nationalbank, 2017) is kísérletet tett annak meghatározására, hogy a vegyesen fizetők csoportjába tartozók milyen körülmények hatására hoznak döntést készpénz és kártya között. Az MNB és az Európai Központi Bank kutatásaitól eltérően ebben az esetben csak egy válaszlehetőséget lehetett megjelölni. Eredményeik szerint a válaszadók 40 százaléka főként az alapján választ, hogy éppen rendelkezésére áll-e készpénz, míg 31 százalékukat a fizetendő összeg nagysága befolyásolja leginkább, 11 százalék pedig teljesen spontán dönt.

Az MNB által végzett kérdőíves felmérés arra nem terjedt ki, hogy az egyes szempontok pontosan milyen módon befolyásolják a

válaszadókat. A fizetendő összeg esetén feltételezhető, hogy az európai trendeknek megfelelően a magyar lakosság is jellemzően nagyobb összegeket fizet szívesen kártyával, esetleg átutalással, kisebb összeget pedig készpénzben. Esselink, Hernández (2017) alapján az eurozónában átlagosan a 45 eurós összeg tekinthető vízválasztónak, ez alatt a készpénzes, efelett pedig az elektronikus fizetések vannak többségben. Ezzel szemben a svájci jegybank adatai szerint (Schweizerische Nationalbank, 2017) országukban csak a 20 frank alatti fizetések esetén tekinthető dominánsnak a készpénzhasználat, míg az egyértelműen készpénzpárti Németországban 67 eurós (Deutsche Bundesbank, 2018), Ausztriában pedig csak 100 eurós összegek felett nem a bankjegyek és érmék számítanak a leggyakoribb fizetési eszköznek (Rusu, Stix, 2017). Érdekes megállapí-

tás emellett, hogy az osztrák felmérések adatai szerint a készpénzes és elektronikusan fizető csoportok elsősorban abban térnek el egymástól, hogy milyen összeghatár felett térnek át a készpénzről az elektronikus megoldásokra. Az elektronikusan fizetőkre is igaz például, hogy kis értékű fizetéseknél a készpénzt preferálják, esetükben azonban már 37 euró felett gyakoribb a kártyahasználat.

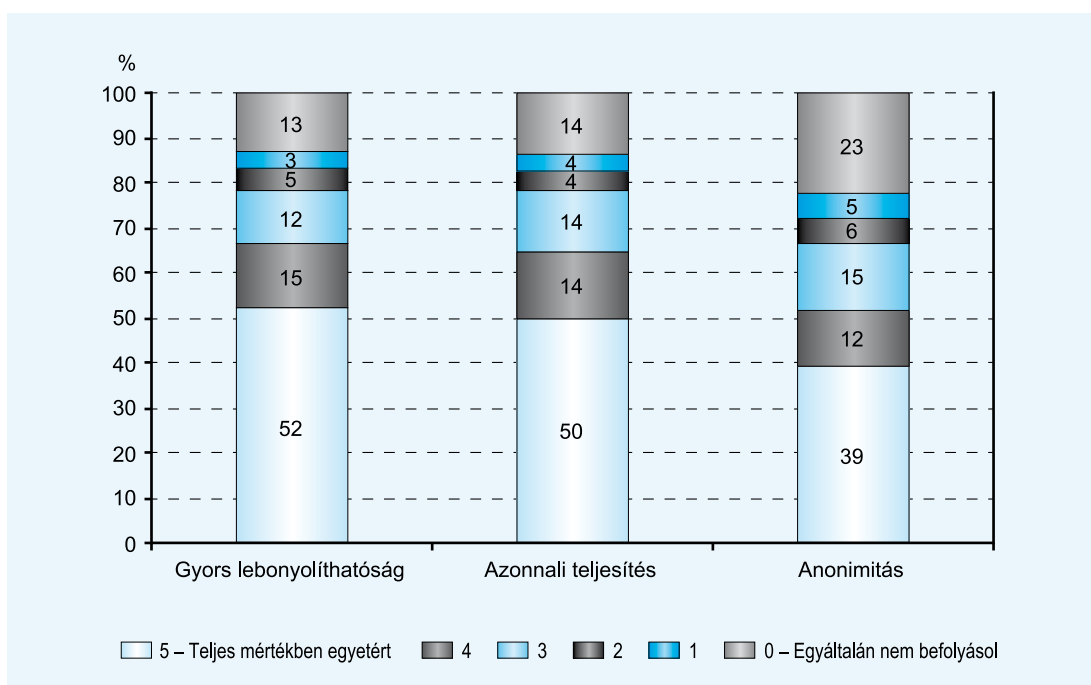
A fizetés helyszínéhez – mint szempont-hoz – kapcsolódóan érdemes megemlíteni, hogy Esselink, Hernández (2017) szerint az eurozónában egyértelműen jellemző, hogy az éttermekben, bárókban, cukrászdákban és hasonló vendéglátóipari egységekben sok és viszonylag nagy értékű készpénzes fizetés történik. A jelen tanulmány alapjául szolgáló MNB-felmérés keretében lezajlott fókuszcsoporthoz tartozó interjúk során is több résztvevő megjegyezte, hogy véleménye szerint ezeken a

helyeken volna még lehetőség az elektronikus fizetési lehetőségek fejlesztésére. A svájci jegybank kutatása (Schweizerische Nationalbank, 2017) megerősíti, hogy a lakosság átlag feletti mértékben használ készpénzt vendéglátóhelyeken, továbbá automatákból történő vásárlás, valamint személyek közötti tranzakciók esetén is. Adataik szerint azonban kevésbé jellemző a készpénzhasználat például tartós javak vásárlása esetén vagy benzinkutakon.

A hazai kérdőíves felmérés megkísérelt választ találni arra a kérdésre is, hogy a lakosság miket tekint a készpénzes fizetés legfontosabb jellemzőinek, előnyeinek (lásd 8. ábra). A válaszadók ebben az esetben is 3 előre meghatározott tulajdonság – gyors lebonyolíthatóság, azonnali teljesítés, anonimitás – szubjektív jelentőségét jelölhették meg egy hatfokozatú skálán, illetve egyéb, számukra fontos jellemzőket is felsorolhattak.

8. ábra

A KÉSZPÉNZES FIZETÉS JELLEMZŐINEK LAKOSSÁGI MEGÍTÉLÉSE

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

Az első két válaszlehetőség – gyorsaság és azonnaliság – a válaszok alapján egyaránt kiemelt jelentőségűnek bizonyult: ezeket a megkérdezettek hozzávetőlegesen fele nagyon fontosnak, míg további több mint negyede is inkább fontosnak tartja. A készpénzes fizetés által biztosított anonimitás szintén nem elhanyagolható tényező: a válaszadók 39 százaléka ezt is rendkívül fontosnak ítéli, a korábbi jellemzőkhöz képest azonban nagyobb, 23 százalékos azok aránya, akik egyáltalán nem tekintik lényegesnek.

Mindhárom említett szempontról elmondható, hogy azt szignifikánsan kevésbé tartják fontosnak a magasabb végzettségűek és a magasabb jövedelmű háztartásokban élők, vagyis azok, akik általában is kevésbé preferálják a készpénzt. Megállapítható emellett, hogy a Budapesten élők számára kisebb a jelentősége az azonnali teljesítésnek és az anonimitásnak is. Megfigyelhető továbbá, hogy mind a gyorsaság, mind az azonnaliság, mind pedig az anonimitás esetén igaz, hogy a készpénzes fizetők fontosabbnak vélik azt, mint elektronikusan fizető társaik – az első két említett szempont esetén közel kétszeres az eltérés azok között, akik nagyon fontosnak tartják. A gyorsaság szerepével kapcsolatban ez alapján feltehető, hogy rendszeres készpénzhasználók egyértelműen az általuk preferált fizetési módot tartják gyorsabbnak, míg az elektronikusan fizetők válaszaiban kevésbé hangsúlyos a készpénzes fizetés gyorsasága, mint előny. A készpénzes fizetés egyéb, a válaszadók által fontosnak tartott tulajdonságai például az egyszerűség, a teljes körű elérhetőség, a kényelem, de a korábbi kérdésekhez hasonlóan megjelenik a biztonság szerepe (félelem a kártyás visszaélésektől), a banki díjak kerülése és a jövedelmek jobb beoszthatósága is.

Az Európai Központi Bank felmérésében (Esselink, Hernández, 2017) a résztvevőket arra kérték, jelöljék meg az általuk preferált fizetési mód két legfontosabb előnyét. A kész-

pénz esetén a kiadások jobb nyomon követhetősége, a teljes körű elfogadottság, valamint a gyorsaság végeztek az élen, az egyéb említett szempontok között pedig szerepelt az egyszerűség, a biztonság, az anonimitás és az azonnali teljesítés is. Az egyes fizetési módok szubjektív megítélését mutatja, hogy a válaszadók a kártyás fizetés legfontosabb előnyeiként is igen hasonló tényezőket jelöltek meg: az első két helyen az egyszerűség és a gyorsaság szerepelt (ebben a sorrendben), valamint az, hogy használatával nem kell figyelniük a náluk tartott készpénz mennyiségére. Az egyéb szempontok is nagy átfedést mutatnak a készpénz vélt előnyeivel, szerepel köztük például a biztonság és a kiadások jobb ellenőrizhetősége is.

Felméréseik során mind az osztrák (Rusu, Stix, 2017), mind pedig a svájci (Schweizerische Nationalbank, 2017) jegybank kérdései között szerepelt, hogy a válaszadók mivel fizetnek abban az esetben, ha sietniük kell. Érdekes módon a készpénzes fizetők szerint a készpénz, az elektronikusan fizetők szerint viszont a kártya a leggyorsabb megoldás ilyen esetekben. Ezen eredmények is alátámasztják a fizetési módok gyorsaságának szubjektív megítélését, illetve tágabb értelemben a szubjektív hangsúlyos szerepét a fizetés módjának megválasztásánál.

A korábban is hivatkozott svájci kutatásban nem különültek el a fizetési módok előnyei és a közöttük való döntést befolyásoló tényezőkre vonatkozó kérdések, a válaszadóknak ugyanis azt kellett kiválasztaniuk, mi a legfőbb oka annak, hogy az általuk elsődlegesen használt fizetési eszközt választják. A készpénzhasználók számára a kiadásaik feletti nagyobb mértékű ellenőrzés (31 százalék) és az egyszerűség (19 százalék) bizonyultak a legfontosabbnak, közel 15 százalékuk azonban egyszerűen megszokás alapján preferálja azt. A szubjektív korábban is említett fontos szerepét mutatja, hogy az elektronikusan fizetők esetén szintén hangsúlyos szempont az

egyszerűség, 46 százalékuk emiatt választja a kártyás fizetést, míg 14 százalék számára a készpénzfelvétellel járó nehézségek elkerülése, további 9 százalék számára pedig a gyorsaság jelenti a legfőbb indokot.

A készpénzhasználatot befolyásoló szociodemográfiai tényezők

A készpénzhasználattal, illetve fizetési szokásokkal kapcsolatban tett korábbi megállapítások esetén felmerülhet annak lehetősége, hogy azok közös okokra vezethetők vissza. Elképzelhető például, hogy az iskolai végzettség készpénzhasználatra gyakorolt látszólagos hatása valójában a jövedelem indirekt következményeként adódik és ugyanígy fennállhatnak összefüggések például a jövedelem és az életkor vagy a munkaerőpiaci státusz, illetve akár a lakóhely típusa és az életkor között is.

Hogy a különböző szociodemográfiai tényezők a fizetési szokásokra gyakorolt egymástól szűrt hatását megállapíthassuk, a logisztikus regresszióbecslés eszközt alkalmazzuk. Az elsőként vizsgált regresszió függő változójának értéke 1, amennyiben a válaszadó igaz, hogy rendszeres vásárlásait elsődlegesen készpénzzel fizeti és 0, amennyiben vegyesen vagy elektronikusan. Magyarázó változóként az életkor, az iskolai végzettség, a lakóhely típusa és a munkaerőpiaci státusz alapján képzett csoportok dummy változói, a készpénz iránti szubjektív preferenciát kifejező dummy változó,⁴ valamint a háztartás jövedelme folytonos változóként, 50 000 forintonként csoportosítva. Ezzel összefüggésben a számlák készpénzes fizetését befolyásoló tényezőket is vizsgáljuk, az ezt tartalmazó második regresszió magyarázó változói megegyeznek az előbbiekkal, függő változójának értéke pedig 1, amennyiben az adott válaszadó legalább egy közüzemi számláját rendszeresen készpénzzel⁵ fizeti, illetve 0, amennyiben ez nem teljesül.

Az ismertetett két logisztikus regresszió becsült együtthatóit az 1. táblázat tartalmazza. Az együtthatók azt mutatják meg, hogy az adott szociodemográfiai csoporthoz tartozás (illetve a jövedelmek esetén azok 50 000 forintos növekedése) hányszorosára növeli, illetve (1-nél kisebb együttható esetén) csökkenti a rendszeres vásárlások készpénzes fizetésének, illetve a közüzemi számlák esetén a készpénzes fizetési mód igénybevételének esélyrátáját. Megállapítható tehát, hogy a legerősebb befolyásoló tényező mindkét esetben egyértelműen a készpénzes fizetés szubjektív előnyben részesítése. Az életkor csak a rendszeres vásárlások készpénzes fizetése esetén játszik szignifikáns szerepet, itt azonban igaz, hogy a 16–29 évesekhez képest valamennyi egyéb korcsoportra kevésbé jellemző a készpénzes fizetés, különösen a 40–60 év közöttiekre. A magasabb iskolai végzettség a mindennapi vásárlások és a számlafizetések esetén egyaránt csökkenti a készpénzes fizetés mértékét és ugyanez igaz a háztartások magasabb jövedelmére is, elmondható tehát, hogy ezen két tényező egymástól függetlenül is szignifikáns magyarázó erővel bír. A korábban megfogalmazott állítások közül megcáfолható, hogy a nyugdíjas, valamint a tanuló státusz az életkortól függetlenül is összefüggene a készpénzhasználat mértékével, a munkanélküliekre azonban teljesül, hogy az aktív munkavállalókhöz képest jellemzőbb rájuk a készpénzes vásárlás. Megállapítható továbbá az is, hogy a megyeszékhelyeken lakók budapesti társaikhoz képest némileg kisebb mértékben fizetik rendszeres vásárlásaikat készpénzzel.

A készpénzes fizetések vizsgálata mellett kísérletet tettünk annak meghatározására is, mennyiben befolyásolják a vizsgált szociodemográfiai tényezők az elektronikus fizetési módok preferálását, valamint az azokra való teljes áttérés iránti nyitottságot. Ennek érdekében két további logisztikus

**MINDENNAPI VÁSÁRLÁSOK ÉS SZÁMLÁK KÉSZPÉNZES FIZETÉSÉT
BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK**

	Rendszeres vásárlások készpénzes fizetése	Készpénzes számlafizetés alkalmazása
<i>Életkor (16–29)</i>		
30–39	0,53*	0,98
40–49	0,28*	1,07
50–59	0,28*	1,34
60+	0,43*	0,64
<i>Iskolai végzettség (alapfokú)</i>		
Középfokú, érettségi nélkül	0,48*	0,79
Középfokú, érettségivel	0,66*	0,61*
Felsőfokú	0,16*	0,52*
<i>Munkaerőpiaci státusz (aktív)</i>		
Munkanélküli	2,03*	0,79
Tanuló	1,27	0,58
Nyugdíjas	1,43	1,08
Egyéb	1,20	1,11
<i>Lakóhely típusa (Budapest)</i>		
Megyeszékhely	0,60*	1,07
Egyéb város	0,66	1,19
Község, falu	0,70	1,28
Háztartás jövedelme (50e Ft)	0,83*	0,94*
Készpénz szubjektív preferálása	8,74*	3,62*
Konstans	3,17*	1,97
R ²	0,29	0,11
N	1338,00	1338,00

*95%-os konfidenciaszinten szignifikáns együtthatók

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

regresszióbecslést végeztünk el, melyek közül az első függő változójának értéke 1, amennyiben a válaszadó rendszeres vásárlásait túlnyomórészt kártyával intézi és 0 egyébként, a második függő változójának értéke pedig 1, amennyiben a válaszadó inkább egyetért a „Ha lehetőségem lenne, kizárólag elektronikusan intézném a vásárlásaimat” állítással és 0

egyébként. A magyarázó változók azonosak a két korábbi regresszióbecslés során alkalmazott változókkal.

A 2. táblázatban szereplő együtthatók a korábban leírtaknak megfelelően az adott csoporthoz tartozás hatását mutatják meg a megfelelő esélyrátára nézve. A vártnak megfelelően megállapítható, hogy a készpénz iránti

**ELEKTRONIKUS FIZETÉST, ILLETVE AZ ARRA VALÓ NYITOTTSÁGOT
BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK**

	Rendszeres vásárlások elektronikus fizetése	Nyitottság az elektronikus fizetések kizárólagos alkalmazására
<i>Életkor (16–29)</i>		
30–39	1,79*	1,31
40–49	2,08*	1,17
50–59	2,12*	1,50
60+	2,86*	1,36
<i>Iskolai végzettség (alapfokú)</i>		
Középfokú, érettségi nélkül	2,49*	1,70*
Középfokú, érettségivel	3,89*	1,49*
Felsőfokú	6,19*	2,23*
<i>Munkaerőpiaci státusz (aktív)</i>		
Munkanélküli	0,70	0,55
Tanuló	0,59	0,82
Nyugdíjas	0,62	0,58*
Egyéb	0,55	1,19
<i>Lakóhely típusa (Budapest)</i>		
Megyeszékhely	0,99	1,57*
Egyéb város	0,93	1,14
Község, falu	0,76	1,18
Háztartás jövedelme (50e Ft)	1,12*	1,07*
Kézpénz szubjektív preferálása	0,09*	0,26*
Konstans	0,14*	1,30
R ²	0,33	0,12
N	1338,00	1338,00

*: 95%-os konfidenciaszinten szignifikáns együttműködések

Forrás: MNB-felmérés alapján saját szerkesztés

szubjektív preferencia nagymértékben csökken a kártyás fizetések mértékét, mind pedig az azok iránti nyitottságot. A magasabb iskolai végzettség és a háztartás nagyobb jövedelme esetén ugyanakkor pont ezzel ellentétes hatás figyelhető meg, megerősítve ezáltal Ilyés és Varga (2015) korábbi eredményeit. Igaz továbbá, hogy – kissé talán meglepő módon – a

magasabb életkor együtt jár az elektronikus fizetések nagyobb arányával a mindennapi vásárlások esetén (ennek indoka lehet, hogy amint az 1. ábráról is leolvasható, az idősebbekre kevésbé jellemző, hogy vegyesen fizetnek vallanak magukat). Az elektronikus megoldásokkal kapcsolatos nyitottságot tekintve elmondható, hogy a nyugdíjasok kevésbé vol-

nának hajlandóak azok kizárólagos használatára, míg a megyeszékhelyeken élők nagyobb hajlandóságot mutatnak erre a Budapestiekkel szemben.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az MNB 2017-es kérdőíves felméréséből származó adatok elemzése alapján összefoglalva elmondható, hogy a hazai lakosság még napjainkban is erősen készpénzorientáltak tekinthető, különösen a 16–29 év közötti, valamint a 60 év feletti korcsoportokban, illetve az alacsonyabb jövedelemmel és iskolai végzettséggel rendelkezők esetén. A készpénz szerepét tovább növeli, hogy Magyarországon európai uniós összehasonlításban magas azok aránya, akik rendszeres jövedelmüket vagy annak egy részét készpénzben kapják.

A különféle fizetési módok közötti választásban igen erős a szubjektív preferenciák, mélyen gyökerező hiedelmek (például készpénz gyorsasága) és a megszokás szerepe, valamint gyakori indok a jövedelmek jobb besozthatósága is. Nem elhanyagolható azonban azok aránya sem, akik kényszerűségből, elsősorban a nem kellő mértékű POS-terminál-

lefedettség miatt választják a készpénzhasználatot, emellett a válaszadók közel negyedére igaz, hogy bár szubjektív alapon jobban szeret készpénzzel fizetni és jelenleg is készpénzes vagy vegyesen fizető, a jövőben elképzelhetőnek tartja az elektronikus megoldásokra való teljes áttérést is. Ez alapján joggal feltételezhető, hogy az infrastruktúra fejlődésével az elmúlt évekhez hasonlóan továbbra is dinamikusan nőhet majd az elektronikus fizetések aránya, illetve az elsődleges fizetési módként azt igénybe vevők száma is.

A közüzemi számlákhoz kapcsolódó kiadások esetén különösen markáns a készpénz jelenléte, kijelenthető tehát, hogy a lakosság szignifikáns hányada ragaszkodik a sárga csekkhez, amit részben a megszokás, részben a háztartási kiadások tudatos menedzselése okozhat. E téren jelentős az elektronikus fizetési módok használatában való lemaradásunk az Európai Unió hasonló fejlettségű államaihoz képest is. Elmondható továbbá, hogy a válaszadók készpénzfelvételi, fizetési szokásait nem elhanyagolható mértékben befolyásolja a – nemzetközi összehasonlításban magasnak mondható – banki költségek (ideértve a készpénzfelvételi és tranzakciós díjak) kerülése, illetve a bankokkal szembeni bizalmatlanság is.

MELLÉKLET

A KUTATÁS ALAPJÁT KÉPEZŐ KÉRDŐÍV RELEVÁNS KÉRDÉSEINEK RÖVID VÁZLATA

1. *Szociodemográfiai kérdések:* A válaszadó neme, születési éve, legmagasabb iskolai végzettsége, munkaerőpiaci státusza, lakóhelyének típusa. A válaszadóval egy háztartásban élők száma és a háztartás teljes jövedelme.

2. *Készpénzhez jutás, készpénztartás:* A válaszadónak van-e rendszeres jövedelme, ha igen, milyen formában kapja azt. Jellemzően hol vesz fel készpénzt, havonta hányszor és

alkalmanként mekkora értékben. Van-e készpénzben tartott megtakarítása.

3. *Fizetési szokások:* A válaszadó általában milyen módon fizeti rendszeres vásárlásait és milyen fizetési módokat vesz igénybe közüzemi számláinak kiegyenlítésére.

4. *Készpénzhasználat motivációja, készpénzzel kapcsolatos attitűd:* Mennyire befolyásolják az alábbi szempontok, hogy a válaszadó

készpénzzel fizet-e: fizetés helyszíne, fizetendő összeg, megszokás. Mennyire fontosak a válaszadó számára a készpénzes fizetési alábbi tulajdonságai: gyorsaság, azonnali teljesítés, anonimitás. Mennyire ért egyet a válaszadó az alábbi állításokkal: „Azért van szükségem készpénzre, mert a napi fizetések lebonyolítása

ma még sok helyen csak azzal lehetséges”. „Jobban szeretek készpénzzel fizetni, mint elektronikusan”. „Ha készpénzzel fizetek, akkor könnyebben tudom beosztani a pénzemet”. „Ha lehetőségem lenne dönteni, akkor kizárólag készpénzmentesen/elektronikusan bonyolítanám a fizetéseimet”.

JEGYZETEK

- ¹ A kérdőív tartalmazott „Egyéb, éspedig...” válaszlehetőséget, így a felmérés során a megkérdezettnek lehetőségük nyílt arra, hogy a bankkártyán kívül más elektronikus fizetési módokat is megadjanak, ilyen válasz azonban nem érkezett. Ez alapján feltételezhető, hogy a bankkártyás fizetést választók csoportja magában foglalja mindazokat, akik jellemzően elektronikusan, azaz készpénzmentesen fizetnek.
- ² A külföldi felmérésekben a kérdések jellemzően arra vonatkoznak, hogy a válaszadó saját bevallása szerint hogyan fizet olyan szituációkban, ahol
- lehetősége van készpénz és bankkártya használatára is.
- ³ Becsült érték az EU-országok egy főre jutó csoportos beszedési adatai és jegybanki elemzések alapján (Forrás: MNB Fizetési Rendszer Jelentés 2018).
- ⁴ Értéke 1, amennyiben a válaszadó inkább egyetért a „Jobban szeretek készpénzzel fizetni, mint elektronikusan” állítással és 0 egyébként.
- ⁵ A gyakorlatban ez jellemzően sárgacsekkes-számlafizetést jelent.

IRODALOM

- ALVAREZ, F., LIPPI, F. (2017). Cash burns: An inventory model with a cash-credit choice. *Journal of Monetary Economics*. 90. pp. 99–112
Online: https://www.frbsf.org/cash/files/FedNotes_Evidence_from_DCPC.pdf
- BAGNALL, J., BOUNIE, D., HUYNH, K. P., KOSSE, A., SCHMIDT, T., SCHUH, S., STIX, H. (2014). *Consumer cash usage: A cross-country comparison with payment diary survey data*. ECB Working Paper Series No. 1685, Online: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1685.pdf>
- BENNETT, B., CONOVER, D., O'BRIEN, S., ADVINCOLA, R. (2014). *Cash continues to play a key role in consumer spending: Evidence from the Diary of Consumer Payment Choice*. FED Notes 2014. 04. 29., Online: https://www.dnb.nl/binaries/Working%20Paper%20461_tcm46-319225.pdf
- CRUIJSEN, C. v. d., PLOOIJ, M. (2015). *Changing payment patterns at point-of-sale: their drivers*. DNB Working Papers No. 471, Online: https://www.dnb.nl/en/binaries/Working%20paper%20471_tcm47-321738.pdf
- CRUIJSEN, C. v. d., HERNANDEZ, L., JONKER, N. (2015). *In love with the debit card but still married to cash*. DNB Working Papers No. 461, Online: https://www.dnb.nl/binaries/Working%20Paper%20461_tcm46-319225.pdf

- ESSELINK, H., HERNÁNDEZ, L. (2017). *The use of cash by households in the euro area*. ECB Occasional Paper Series, No. 201
 Online: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scopops/ecb.op201.en.pdf>
- GOCZEK, L., WITKOWSIK, B. (2015). *Determinants of non-cash payments*. NBP Working Paper No. 196
 Online: https://www.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/196_en.pdf
- HUMMEL, J., R. (2017). The War on Cash: A Review of Kenneth Rogoff's The Curse of Cash. *Econ Journal Watch*. Vol. 14. No. 2. pp. 138–163
- HUYNH, K. P., SCHMIDT-DENGLER, P., STIX, H. (2014). *The Role of Card Acceptance in the Transaction Demand for Money*. Bank of Canada Working Paper No. 44
 Online: <https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2014/09/wp2014-44.pdf>
- ILYÉS T., VARGA L. (2015). Mutasd, mivel fizetsz, megmondom, ki vagy – A pénzforgalmi szokásokat befolyásoló szociodemográfiai tényezők. *Hitelintézet Szemle*. 14. évf. 2. szám. 26–61. oldal
- PÉREZ, M., GUINEA, S., NEGUERUELA, J., D. (2014). The Banco de España's cash survey. *Billetaria*. 16. pp. 6–9
- ROGOFF, K. S. (2016). The curse of cash. *Princeton University Press*. Princeton, NJ, USA
- RUNNEMARK, E., HEDMAN, J., XIAO, X. (2015). Do Consumers Pay More Using Debit Cards than Cash. *Electronic Commerce Research and Applications*. Vol. 14. No. 5. pp. 285–291
- RUSU, C., STIX, H. (2017). Cash and card payments – recent results of the Austrian payment diary survey. *Monetary Policy and the Economy*. Q1/17. pp. 54–85
- SCHMIEDEL, H., KOSTOVA, G., RUTTENBERG, W. (2012). The social and private costs of retail payment instruments: a european perspective. *ECB Occasional Paper Series*, No. 137
 Online: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scopops/ecbocp137.pdf>
- SEITZ, F., REIMERS, H.-E., SCHNEIDER, F. (2018). Cash in Circulation and the Shadow Economy: An Empirical Investigation for Euro Area Countries and Beyond. *CESifo Working Paper* No. 7143
 Online: http://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp7143.pdf
- TAKÁCS K. (2011). *A magyar háztartások fizetési szokásai*. MNB-tanulmányok 98.
 Online: <http://www.mnb.hu/letoltes/mt98.pdf>
- TURJÁN A., DIVÉKI É., KESZY-HARMATH Z., KÓCZÁN G., TAKÁCS K. (2011). *Semmi sincs ingyen: A főbb magyar fizetési módok társadalmi költségének felmérése*. MNB-tanulmányok 93.
 Online: <http://www.mnb.hu/letoltes/mt93.pdf>
- WANG, C. (2015). *Who holds cash? Evidence from the 2012 Diary of Consumer Payment Choice*. FED Notes 2015. 12. 31.
 Online: <https://www.frbsf.org/cash/files/fednotes-who-holds-cash.pdf>
- Deutsche Bundesbank (2018). *Payment behaviour in Germany in 2017*.
 Online: <https://www.bundesbank.de/resource/blob/737278/458ccd8a8367fe8b36bbfb501b5404c9/mL/payment-behaviour-in-germany-in-2017-data.pdf>
- Magyar Nemzeti Bank (2018). *Fizetési Rendszer Jelentés 2018*.
 Online: <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-fizetesi-rendszer-jelentes-2018-hun.pdf>
- Schweizerische Nationalbank (2018). *Survey on payment methods 2017*.
 Online: https://www.snb.ch/en/mmr/reference/paytrans_survey_report_2017/source/paytrans_survey_report_2017.en.pdf